

Tuomitut

Ooppera kahdessa näytöksessä,
teksti lyhennetty Heikki Turusen v. 1963
kirjoittamasta samannimisestä
kolminäytöksisestä tragediasta

Henkilöt:

YRJÖ	Kartanonherra, bassobaritoni
AINIKKI	Hänen vaimonsa, mezzosopraano
MARJAANA	Edellisten tytär, sopraano
KALEVA	Orja, heldenbaritoni
KEIMO	Seppä, bassobaritoni
KERTTULI	Orjanainen, mezzosopraano
PIRKKA	Kauppias, tenori
SÄMPSI	Tietäjä, ennustaja, baritoni
KÖPSÄ	Orja, baritoni
URMAS	Orjien vanhin
NUORI AINIKKI	sopraano
NUORI KERTTULI	sopraano

ORJIENT KUORO (mieskuoro)

VALOTTARET JA KOSTOTTARET (naiskuuoro)

TAPAHTUU MUINAISESSA SUOMESSA

TUOMITUT, SYNOPSIS

1. Näytös

Seppä Keimon orja Kaleva on edellisenä päivänä nähnyt Marjaanan, kartanon tyttären, ja ihastunut tähän. Keimo ja Kaleva riitaantuvat, Keimo irtisanoo Kalevan. Käy ilmi, että Keimo on joskus pelastanut Kalevan. Paikalle tulee Yrjö, kartanonherra, jolle Keimo myy kovaan hintaan Kalevan, väkivahvan orjan. Yrjöllä on epäilyksiä Kalevan alkuperästä.

Kartanon pihamaalla orjat yrittävät pidellä raivoavaa Kalevaa, jolle lopulta onnistutaan polttamaan otsaan orjanmerkki. Paikalle tulee Marjaana, joka kyselee Kalevasta. Kaleva tyyntyy kun näkee taas Marjaanan. Väki naureskelee kun Kaleva puhuu runollisesti.

Linnan puistossa Pirkka, rikas kauppias, yrittää taivuttaa Marjaanaa naimisiin. Marjaana ei suostu. Pirkka yrittää suudella väkisin, jolloin Marjaana lyö korville. Pirkka poistuu. Vanhempi orjanainen Kerttuli ja linnanrouva Ainikki tulevat paikalle, huomaamatta Marjaanaa, joka siirtyy sivummalle. Puhuvat lapsesta joka on hukutettu koskeen, mutta juttu jää kesken kun huomaavat Marjaanan. Ainikki poistuu ja Marjaana tulee utelemaan Kerttuliilta salaisuutta. Kerttuli sanoo epämääräisesti että kyse on vain pienestä salaisuudesta hänen ja Ainikin välillä. Käy ilmi, että Kaleva on askarruttanut Marjaanaa.

Linnan savupirtissä Kerttuli muistelee. Seuraa takauma, jossa nuoret Ainikki ja Kerttuli sopivat että Kerttuli hukuttaa Ainikin lapsen koskeen. Tietäjä Sämspi ennustaa että lapsi on oleva emonsa ja tämän tyttärensä tuho. Kerttuli ei kuitenkaan vie lasta koskelle vaan jättää hänet, siis Kalevan, seppä Keimon ovelle, saaden siten mielenrauhan. Vielä käy ilmi, että Ainikki samana yönä oli myrkyttänyt miehensä Ilmarin, jotta voisi solmia suhteen nuoruudenrakkautensa Yrjöö.

Aholla karjaa kaitsiessaan Kaleva unelmoi Marjaanasta. Köpsä, hullunkurinen pikkumies, tuo evästä Marjaanalta. Leivässä on sydän. Kaleva lähettää Köpsän kautta viestin Marjaanalle. Marjaana tulee, halaavat rakastuneina. Huomaavat jonkun tarkkailevan heitä piilosta. Kaleva ampuu tätä jousella ja hakee paikalle. Mies on kauppias Pirkka, joka väittää että Marjaana on hänen morsiamensa, minkä Marjaana kieltää. Tulee tappelu, Kaleva painaa Pirkan oman puukon hänen rintaansa, Pirkka haavoittuu mutta ei kuitenkaan aivan kuole. Kaleva ja Marjaana suunnittelevat pakenevansa seuraavana yönä.

2. Näytös

Yöllä pirtin nurkkauksessa Ainikki katselee nukkuvaa Kalevaa joka tuo hänen mieleensä ensimmäisen miehensä Ilmarin, Kalevan todellisen isän. Pohtii, että Kaleva pitäisi tappaa. On jo pistämässä tätä tikarilla, mutta joutuu lähtemään kun kuulee Kerttulin tulevan. Kerttuli herättää Kalevan, aikomuksenaan lähettää tämä pois kaukana asuvan serkkunsa luo, koska epäilee Kalevan ja Marjaanan, keskenään sisaruksia, rakastuneen toisiinsa. Yrittää valehdella, että Marjaana ja Pirkka vielä äsken olivat sylityksin, mitä Kaleva ei usko. Kerttuli aikoo kertoa sisarussuhteesta Kalevalle, mutta ei ehdi, kun Ainikki tulee taas paikalle. Kaleva jatkaa nukkumista ja Ainikki poistuu.

Samana yönä Kerttuli on mietteissään omassa nurkkauksessaan. Ainikki tulee ja iskee veitsellä Kerttulia, koska epäilee tämän paljastavan salaisuuden. Kaleva ja Marjaana tulevat paikalle, Kerttuli ennen kuolemaansa ehtii kertoa että he ovat sisaruksia, mutta ei sitä, kuka häntä iski puukolla. Kerttuli kuolee, Marjaana pökertyy. Kuuluu kauan sitten kuolleen Ilmarin ääni joka vaatii Kostotarten tukemina Kalevalta kosta. Paikalle tulleelle Yrjölle sekavassa tilassa oleva Marjaana sanoo Kalevan aikovan tappaa äitinsä, Ainikin. Kaleva ryntää toiseen huoneeseen raahaten sieltä Ainikkia ja alkaa kuristaa häntä. Paikalle tulee aholta viimeisillä voimillaan selvinnyt Pirkka, joka iskee puukon Kalevan selkään, ja kuolee itse. Ainikki pelastuu, Kaleva ei kuitenkaan kuole, mutta vangitaan. Ainikki syyttää Kalevaan Kertun tappamisesta.

Kaleva on kiinni kahlittuna kallioluolassa. Paikalle tulee Valottaret, jumalvalon lähettiläät, jotka kehottavat Kalevaa nöyryyteen. Kaleva kuitenkin uhmakkaana sanoo raastavansa, jos voisi, ylijumalan valtaistuimelta ja puhkaisevan sen sydämen kuin mätisäkin.

Kalevan hurjasti tempoessaan kahleitaan paikalle tulee Marjaana, joka nyt unelmoi kuolemasta. Kalevaa kehottaa Marjaanaa tappamaan katalan Ainikin. Marjaana ei kuitenkaan halua tappaa omaa äitiään. Köpsä tulee varoittamaan koko vuoren sortumisesta, mikä sitten, Kalevan hurjan tempoilun johdosta, tapahtuukin. Köpsä saa viime hetkellä pelastettua epätoivoisen Marjaanan, Kaleva kuolee kivien alle. Ainikki ja Yrjö tulevat. Ainikki sulkee kyynelehtivän Marjaanan syliinsä, jolloin tämä pistää tikarilla Ainikin kuoliaaksi. Ennen kuin muut ehtivät estää, tappaa myös itsensä. Sämpsä kyselee, olivatko hänen ennustuksensa vain hourupäisen horinoita.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS

1. kohtaus

Kaleva, Keimo.

Kaleva ensin yksin pajassa moukari kädessään. Voimakas jäntevä nuorukainen, avojaloin, yllään vain noen ja pajapölyn likaamat repaleet housut. Ei huomaa kun Keimo tulee hiljaa ja ovisuulle seuraamaan Kalevan toimia.

KALEVA. On aamu taas ja paja savuinen
 mun kohtaloin, palkeet toivoni
 ja moukari mun ilo, virkistyksein.
 Mi katkeruus, kun yksi yö on vasta
 siit sulohetkestä vain kulunut,
 kun sylissäni kannoin ihaninta,
 ja kaunottaren sulokutrosista
 loi tuuli viuhkan, joka poskeani
 niin tuoksuvainen huuhtoi hyväellen.

(Keimo taustalla hymyilee pilkallisesti).

**Oi hetki autuas, kun karjaa eilen
 olin noutamassa kaukaa takamaalta,
 niin ihme kumma kuusen erään juurel
 siinä sinikelloin kukkapieluksilla
 niin uinui kaunis kaino impye
 kuin kilpasisko sinitähtein, marjain.
 Ma puhuin hälle, yritti hän nousta,
 mut maahan vaipui hiljaa huoaten,
 ja nähden nilkan siron turvonneeksi
 mä hänet sylihini otin, vaiti kannoin
 kuin lapsen aran majaan lähimpään.
 Hän oli kaunis, hento kuni kukka,
 niin iho valkea ja lumenpuhdas,
 ja alas otsan hienon marmorilta
 kuin purot raisut kutrit kaarteileksen,**

kuin yö, niin mustat, silosilkkisimmät.

Ah hetki suuri...

(Keimo nauraa ääneen)

KEIMO. Mitä kuulen!
 vielä vanhoilla päivilläni...
 Mikä pila, paras vuosiin.
 Hoi houkka siinä, toimi, nauruun tässä
 muuten kuolen, seppä. Rakastunut
 mun orjapoikain, tuost ota moukarisi
 ja ryhtykäämme rautaa takomahan
 vaikk lempes voimalla!

KALEVA. *(itseksseen, tarttuen vastahakoisesti moukariin).*

Tään vielä nielenkö vai toden näytän?

(Alkaa takoa kuin vihan vimmassa taosrautaa, jota Keimo pitelee pihdeillä alasimella)

KEIMO. Ei noin kovaa! Kuulitko sinä. Tuohon isku vielä ja tuohon.
 Hiljaa naputellen, eikä...

(Kaleva lyö tahallaan vielä kovempaa)

Herrajessus, mikä iskun voima! Vaikka käskin lyödä varovasti.
 Etkö osaa, niskuroitko sinä.

KALEVA. *(heittää moukarin)*

Lyö itse, mestari näyttää mallia.

KEIMO. Mitä! Otatkos moukarin vai... Voi tuli ja tappurat.

(sieppaa seinältä ruoskan ja lyö sillä Kalevaa)

Tämä on tepsinyt ennenkin. Otatko moukarin vai et, sinä riivattu.

KALEVA. Löit minua ties monennenko kerran. Vaan nyt se on loppu.

(riistää Keimolta ruoskan, rutistelee sen kappaleiksi ja heittää ahjoon)

Tuo lyönti jäi viimeiseksesi.

KEIMO. Miten niin viimeiseksi.

(ottaa moukarin, lyö Kalevaa, joka väistää, isku murskaa pajan seinää. Tappelevat moukarista).

KALEVA. Hellitätkös moukarin, vai...?

KEIMO. Näpit irti kurkustani, ryökäle.

KALEVA. Irti siitä vasarasta!

KEIMO. Uhkailetko sinä isääsi, raukka.

KALEVA. Et ole minun isäni

KEIMO. *(luopuu moukarista Kalevan puristaessa kurkusta)*

Tuossa moukarisi. Mene hiiteen täältä, kuulitko sinä!

KALEVA. Sanoit minua raukaksi. Olet solvannut, lyönyt tuhannen kertaa, mutta nyt riitti. Voisin kiskoa kielen suustasi ja syöttää sinulle kaikki solvauksesi. Voisin tappaa sinut.

KEIMO. Mikä sinulla on? Silmäsi palavat kuin mielettömällä.

KALEVA. *(hellittää otteensa, nousee)*

Olet pelastanut henkeni. En voi vahingoittaa sinua.

Mutta voin lakata olemasta sepän orja ja lähteä omille teilleni.

KEIMO. Ero tulkoon. Mene matkoihisi, sinä raivopää.

KALEVA. Mistä tuo viha? Mitä minä olen sinulle tehnyt? On totta että poimit minut pikkuvauvana virrasta kaislavenneestä, johon joku syntinen synnyttäjäni oli minut pannut häpeältä välttyäkseen, kun ei ollut hennonut surmata äpäräänsä. Mutta oletpa totisesti saanut palkkasi. Ilmaisen nöyrän orjan. Ikäni oon palvellut kuin juhta kesin talvin aamusta iltaan. Mitä olen saanut palkaksi?

KEIMO. Olet itse palkkasi tuhonnut. Se on nyt tuolla tiellä. Sanoithan sen itsekin.

KALEVA. Kysyn toisen kerran: missä on työni palkka. Laske, mitä olen tehnyt hyväksesi ja millä palkalla.

Haukkumista olen saanut, koiran kohtelun ja ruoskaa.

KEIMO. Ainakin olet elänyt tänne asti, aina ollut katto pään päällä.

(Yrjö tulee, Kaleva siirtyy syrjemmälle.)

YRJÖ. Terve, seppäsein.

KEIMO. No mitä Yrjö? Ja kuta kuuluu?

YRJÖ. Ei vallan pahaa, jos ei hyvääkään.

KEIMO. Siit väliltä?

YRJÖ. *(katsoen Kalevaa ihailevasti)*

Siit väliltä, mut kuules!?

KEIMO. Mitä nyt?

YRJÖ. Tuo mieskö mittava se kuulu orja,
mies voimiltansa vailla vertaistaan?

KEIMO. Sama mies, sä mitä hänestä?

YRJÖ. Sä hänet myytkö?

KEIMO. Enpä oikein tiedä...

YRJÖ. Saat oivan hinnan.

KEIMO. Mitä tarjoat?

YRJÖ. Satuloiheen ratsus parhaimman.

KEIMO. Ei riitä, vertaistaan ei orjaa
kasva joka oksan alla.

YRJÖ. Ruista saat suuren tynnyrin. Jo suostu nytten.

KEIMO (*empii*)

Kas mistä otat miehen joka kaataa
kuin miestä kolme yksin kaskea
ja alasinta tuota kantelee
seljässään kuin eväskonttia.

YRJÖ No vielä toisen säkin
mä ruista lupaan.

KEIMO (*suostuu nauraen*)

Tästä pirttiin tuonne
lähtekäämme kauppaa hieromahan
ja juomaan tuopin linnanrouvan oltta.

(*Keimo lähtee, Yrjö jää yksin*)

YRJÖ **Mun myöntää täytyy ihme kummallinen:
On kasvojensa muoto Marjaanan
ja Ainikilta silmiensä säihke.
Se oisko mahdollista, synnin heelmä
ett ois hän Ainikin? Epäluulot.
joille nauroin, alkaa pelottaa.
On jotain tehtävä, siks hänet ostin,
hinnan maksain siitä huikean.**

**Parempi epäiltyä aina nähdä
kuin näkemättä pahaa aavistella.
Ett ois hän Ainikin? Epäluulot alkaa pelottaa.**

2. kohta

*Yrjölän aateliskartanoin pihamaa. Yrjö. Urmas. Marjaana.
Raivoavaa Kalevaa pitelevä orjajoukko.*

YRJÖ. En tuollaiseksi häntä uskonut.
ORJAT Se maahan lyökää, otsaan orjan leima
sä Urmas paina.

URMAS. *(kuuma leimarauta kädessä)*
Tilaisuutt ei vielä ole ollut,
niin raivopäisnä riehuu.

YRJÖ. Nahjukset, miss on teidän voimat,
kun yksi mies noin hankaluutta tuottaa.
Maahan lyökää, ja otsaan orjan leima,
jos vastustelee, iskekäätte suulle.

KALEVA. Jos leiman lyötte, syömmeen asti lyökää,
lyömästä että lakkaa, onneton.
Pois rauta, pois!

URMAS JA ORJAT
Paina päätä maahan,
Urmas kuule, noin juuri,
leima nytten syvään paina,
otsaan merkki syvään paina.

(Urmas painaa leiman Kalevan otsaan. Kaleva huutaa tuskaansa ja raivoaan.)

KALEVA mä vannon että kerran musta hurme
viel viljan virtaa, suihkulla sydänverten
käteni pesen, kyynelillä huuhton.

(Marjaana tulee)

MARJAANA Ken raivoo noin?

YRJÖ Meidän uusi orja.
Suur ääni hällä, suurempi itsetunto.
Unohda hänet, epatto mielipuoli.

KALEVA *(tyyntyen, katsoen Marjaanaa silmät loistaen)*
Kuin aamu, muoto kirkas
on neito sulla, mikä nimesi lienee?
Oletko tyttö jonka eilen näin
ja kotiin autoin, armaaksi uneksi luullen?

YRJÖ Nyt kuulkaa kuinka tytärtäni orja
tuo halpa hakkailee kuin vapaa miesi,
kuin aatelinen ois ja siniveri.

(Naurua orjien joukossa)

MARJAANA *(orjille)*
Te hävetkää! *(Kalevalle)* Ken olet, nuorukainen,
ja mistä tullut?

YRJÖ *(orjille, nauraen)*
Kuulkaa mitä hän vastaa.

KALEVA En tiedä kuka olen, koti mulla
lie tuulentupa, ja yöhyt isäni,
minut siittänyt lie emo Hämärälle.

YRJÖ (*orjille*) Kuulkaa houreita tuon typeryksen,
muuten nauruun houkka tuo minut kohta lopettaa.

URMAS Hys työhön siitä, orjat.

URMAS JA ORJAT

Kuulkaa houreita tuon typeryksen.

(*Menevät*)

3. kohta

Linnan alue. Pirkka. Marjaana.

Pirkka ja Marjaana tulevat. Pirkka palvovana, Marjaana poissaoleva.

PIRKKA Mi soma ilma... Niin, yhtä asiaahan
neitosein, sulta piti kysymäni:
sä miksi tänään oot niin hiljainen?
Pois hymy suulta, katse miettiväisnä
kerta kerran jälkeen maahan painuu.
Sä ootko terve?

MARJAANA. Ei mua mikään vaivaa.

PIRKKA (*tarttuen M. kädestä*)

Nään katseesta, neito et oo sama
aina hymysuu. Ma tuskin uskallan
sitä lausua, mik sydäntäni
kuin tulenliekki polttaa, raastaa mieltä.

MARJAANA Mä aavistan, mut sano kuitenkin
asiasi.

PIRKKA **Mä sua rakastan,
 Sen tiennet, sua vaimokseni nytpä
 pyydän, armain. Isälles jo puhuin.
 Hän suostui siihen, sanoi: ken kauppiaalle
 tytärtään ei anna, typerys lienee.
 Niin, neitoin, vastaa jo, oon rikas mies.
 Maata kierrän, kauppaan tavaroita,
 turkikset, silkin, korut vaatteet myyn,
 rihkaman, napit, neulat hopeeksi taion.**

(*polvistuen*) **Mulle tuletko, rakkain?**

MARJAANA. Näin äkkiä tämmöistä asiaa
 ei kukaan päättää voi.

PIRKKA Voi tiedäthän, lempi tarvitseeko
 aikaa miettimiseen.
 Se valmis on vaikka kuoloon kantajansa
 suoraan viemään.

MARJAANA (*närkästyneenä*)
 Miksi puhut noin?
 Minä kyllä itse itsestäni vastaan.
 Mikä sulla kiire, miks en saisi miettiä
 koko elämän ratkaisevaa kysymystä?

PIRKKA No vastaa nyt, on käskyni!
 Tai miks kysyn sitä sulta oikeastaan,
 kuuluthan mulle, myönny taikka älä,
 tiedä se.

MARJAANA. Noinko komentelet.
 Tarkemmin nyt kun asiaa tuota mietin,
 sua rakasta en juuri laisinkaan.

PIRKKA. *(tarttuen rajusti Marjaanaan yrittää suudella, saa korvillensa)*

Rakasta tai älä.

Kuten sanoin, sinut vielä otan.

Sinut kohta haen, jää hyvin, morsioni.

(Lähtee menemään iloisesti nauraen)

MARJAANA Mies inhottava, sun nielköön Manala!

(istuu seiniviereen)

**Mikä minun on, kuin työtä raskasta
olisin monta päivää raatanut,
aatokseni, rauhaisa niin ennen
kuin lintu, levoton muualla lentää
Päätä särkee, on kuin ajatukset
hakkaisivat aivoin seinämiä
nyrkein, nuijin. Siitä asti kun mä
katseen kohtasin sen valkotukan
olen ollut niinkuin muissa maailmoissa.
Korvissain kuin kosken jylinä
äänensä soi, ja sanat ylväät vierii
mun sydämeeni yhä uudelleen.
Mä jotain pelkään, on kuin sisimmässäin
kuiske kuin aavistuksen häive
kävisi outo — pelkään sitä miestä,
ja silti hänen katsantonsa sineen
sukeltaa nyt jälleen tahtoisin.**

(Kerttuli ja Ainikki tulevat taaemmalta kiivaasti keskustellen, huomaamatta Marjaanaa)

KERTTULI Mua usko, epäile sä älä suotta,
ei kukaan kosken kuohuista voi nousta,
kun virran pyörre ylivoiman saapi.

AINIKKI Sen uskon kyllä.

- KERTTULI Viimeksi vielä vauva voi elossa selvitä sellaisesta.
- AINIKKI Siis sen oot tehnyt, ja varma siitä olet ett poika hukkui kosken hornankitaan? Voi jos mun petit...
- KERTTULI Muistan vielä kuinka mä silmät kätkien pois pakenin, kun lapsen itku kosken pauhinaan kuin ukkosilmaan peittyi särkynyt. Mutta miksi kysyit?
- (Ainikki poistuu, Marjaana tulee lähemmäksi)*
- KERTTULI *(lähestyen tyttöä)*
Voi Marjaana...!
- MARJAANA Niin, rakas Kerttuli
Muuten, mitäpä täällä äsken haastelitte, en oikein ymmärtänyt puheitanne?
- KERTTULI Älä sitä muista, pieni salaisuus on meillä äitis, linnanrouvan kanssa. Mut tyttö kulta, miks noin suruisa on katseesi kaunis? Mielen murhetta se kuvastaa?
- MARJAANA Älä minusta piittaa.
Sen sijaan kerro mikä salaisuus teillä on kanssa äitiseni rakkaan?
Kuulitko Kerttu, puheista sain kuvan kuin pikkuvauva hukkunut ois jossain.
- KERTTULI Niin onkin, mutta vuotten takainen asia sinulta, tyttö, unhoon jääköön.

MARJAANA Niin ehkä paras.

KERTTULI Muuten pidätkö,
orjasta uudesta, Marja neitokaisein?
Kaleva taitaa olla nimeltänsä.
Mies uljas, eikö totta?

MARJAANA Peljättävä hän on. Mä kuulin, raivokkaasti
hän huus ja riehui konsa orjanleimaa
poltettiin otsaan kauniin nuorukaisen.

KERTTULI Siis ihaillet häntä syömessäsi salaa.
Ottaisit omaksi...

KERTTULI Laps kulta, hän on orja, eikä orjaa
jalosukuisen neidon sovi ihaillla.

MARJAANA Entä sitten, vaikka ihailisinkin.
Hän on, sen tunnen, hengen ylimys.
Orjana pidetään, mutta voiko orja
näin vastata, kun kysyin, kuka olet:
"En tiedä kuka olen, koti mulla
lie tuulentupa, ja yöhyt isäni,
minut siittänyt lie emo Hämärälle."

(menevät)

4. kohta

Linnan savupirtti. Ainikki. Kerttuli. Sämpsä.

Kerttuli istuu edessä kehräten värttinällä. Teempana salaperäisessä hämärässä sinistä verhoa kuin toinen esirippu. Näyttämö järjestetty siten, että se vaikuttaa sadunomaiselta tai aiheettomalta. Todelliselta näyttää vain ajatuksiinsa vaipunut Kerttuli ja pirtin nurkkaus.

KERTTULI (*hiljaa, mietteissään*)

**Niin hämärtyy taas ilta, jälleen kerran
mielein tunnen oudon murheiseksi.
Kuin hämyn siivil muistot menneisyyteen
valoon päivän ehtoon hämärästä
nuoruusaikaan kirkkaaseen käy varkain.**

(*nostaa katseen taustan siniverhoiluun*)

**Sattuu joskus, mielen maailmoista
ett muisto kalvas uuteen eloon syttyy
ja muodon saa. Se mik on unohtunut
kuvain outoin lailla sielun täyttää,
ja kuin eilispäivän, illan muistan
takaa vuoden kahdenkymmenen:
On ehtoo syksyn tumma, hiljainen,
synkkä taivas vettä kylmää vihmoo
ja kammoin katsoo korven ikikuuset
harmahitten pilvein riekaleita.**

(*Vaikenee. Hiljaisen musiikin soidessa avautuu taustalla siniset verhot. Sinertävässä valossa näkyy pirtti, jossa nuori Ainikki heijaa kätkeyttä. Kerttuli askaroi lieden luona*)

AINIKKI (*kärsimättömästi, kumartuen kehdon yli, josta kuuluu pikkulapsen ääntelyä*)

**Miksi itket, miksi itket,
sulla masu täynnä onhan,
mä tässä joutais en sua vahtimaan.
Kun tuosta halon otan, otsaluitas
sillä taputtelen, etköhän jo uuvu.**

(Mustiin pukeutunut Sämpsi tulee)

**SÄMPSI Terve taloon, paikkaan tuomittuhun.
Ma Sämpsi, asioilla jumalien,
sun, vaimo, luokse saavun.**

(kumartuu kehdon yli nostaen kätensä ja sauvansa korkealle)

**Kirottu on tämä lapsi, surma emonsa
ja tyttärenne tuho tulevan.
Sen nään ja tiedän, tulella, jyrinällä
siit jumalat tietäjälleen viestin laittoi.
Lapsi valkea tää kirotusta
on miehestä ja kerran kirouksen
hän huutaa päälles. Isä kirottu
näin kironnut on pojan, poika äidin.
Tuhon verenkarvas rajumyrsky
tään linnan asujat poispyyhkäisee
maan pinnalta kuin tuhkan tuuli tuima
Näin laulan ja tää laulu kätkekäätte
syvimpiin sydäntenne syövereihin.**

(poistuu)

AINIKKI *(kuunneltuaan ääneti, kauhuissaan)*

Se kuka, mistä oli, puheet oudot?

KERTTULI *(lähestyen A:ia)*

Mut kuulitko mitä mies tuo kauhistava
sinulle kertoi?

AINIKKI *(itseksseen)*

Mä varmaan nukun, mies se painajainen.

(hiljentäen ääntä)

Sä orjani, tuo lapsi, yö kun ehtii
vie koskelle ja kuohuun rajuimpaan

hänet suista, miehestäin mä itse
 huolen pidän. Ensi yönä sattuu
 Pohjolassa jotain kummallista.

KERTTULI Selvä, selvä on!

(esirippu sulkeutuu taustalla, musiikki haipuu)

KERTTULI Noin kävi siis. Minulle surmatyö
 kuin viaton toimi kuunaan uskottiin.
 No, tuli yö, mut orja vaikka olen
 niin silti rinnassani sydän sykkää;
 Sen sijaan, että lapsen viattoman
 ma koskeen syöksin, Keimon opottaa
 pahnain alle hänet piilotin.
 Ja valehdellen Ainikille kerroin
 kosken kuohuun hänet syökseneeni.
 Niin tuntoni säästin teolta hirveältä.
 Syömme rauhan sai, nytkin vielä
 kiitän luojaa, että lapsenmurhaan
 en syylistynyt tähden ennustuksen.

(alakuloisesti)

Vaan mies Ainikin ja isä lapsen,
 Ilmari parka, joka vaimoansa
 lempi, palvoi kunnon miehen tavoin,
 saaden myrkkymaljan palkaksensa.
 Sen illalla joi, ja aamun säde armas
 löysi murhemiellä ruumiin kylmenneen.
 Vieikkaasti katala leski, Ainikki,
 muka uhriehtoon pakeni suremaan.
 tavatakseen sodasta palanneen
 nuoruudenrakkautensa Yrjänän
 ritarin, jonka linnan emäntänä
 vieläkin kulmakuntaa hallitsee.

(siirtyen hiljaa kulkien toiseen paikkaan)

5. kohta

Laakea aho. Edessä jokunen koivu, taustalla sinertäviä vaaroja. Näyttämöllä vinottain kaatunut puu. Karjankellojen kalketta, paimentorven törähdyksiä. Kaleva tulee torveen puhaltaen, istuu puunrungolle.

KALEVA Nyt tässä olen,
 naudat mull tovereina, niitä vahdi, kyttää
 ne ettei korpeen karkaa, eksy suohon.
 Mi jalo toimi. *(puhaltaa torveen)*
 Nälkä vatsassani
 kasvaa vain ja juuriansa työntää
 kuin myrkkukasvi joka jäseneen.

(puhaltaa torveen)

**Näin viime yönä unta: riemuportiks
 kaartui rusko taivaan purppurainen.
 Kultapilvet tieksi ajoi tuuli.
 Taivaansalin siniholvistoista
 jyllinällä pasuunat hopeaiset
 minua ja suloista Marjaanaa
 tervehtivät kun me ylvähinä
 ajoimme sisään ruskon purppuroihin
 orhilla valkeil, tuliharjaisilla**

(puhaltaa torveen)

**Kuinka olin ennen tätä onneton.
 Maailma raaka tää mun sieluani
 kuristavan tuntui, kahlehisssa
 kuin ollut oisin. Vaan kun nyt mun syöntä
 lemmenjumal käyttää istuimenaan,
 on kuin oisin juuri kylvyst noussut
 yltäin kaiken vanhan huuhtoneena,
 nähneenä ihmeen jälleensyntymäni.**

(Puhalttaa torveen. Köpsä, pieni hassu äijänkäppänä tulee eväslaukkua kantaen)

KÖPSÄ. Tässä evästä, tässä. Syömistä tytär laittoi.

Käski sanoa terveisiä näin paljon.

(piirtää käsillään ilmaan suuren kaaren).

Niin paljon, että en meinannut jaksaa kantaa. (Hähähähähä)

KALEVA Tytär? Yrjön tytärkö.

KÖPSÄ Yrjönpä hyvinkin, Yrjön. Ja myös Ainikin.

Sillä he ovat olleet rakkaita ja lisääntyneet, (hähähä)

Se on komea henkilö se tytär, komia henkilö se on. (hähähäh)

KALEVA *(tutkien eväskontin sisältöä)*

Vai tytär laittoi. Mikäs sinun nimesi on?

KÖPSÄ Mitä! Etkö minua tunne. Maankuulua Köpsää.

KALEVA Köpsä. Miksi moinen nimi?

KÖPSÄ Minulla ei ollut nimeä. Olen orpo eikä minulla ollut alun perin nimeä tapasinkaan. Sitten minut ristittiin juhlallisesti Köpsäksi.

Onpa se nimien nimi. Hakea saa yhtä hyvää nimeä alta ilmankannen, nimien nimi.

Niin uljas nimi uljaalla uroolla. Miekka miestä myöten.

Nimi kantajansa veroinen.

KALEVA Olet siis isätön ja emoton?

KÖPSÄ Kuin valkea lastu laineilla.

On vain poimittu jostain kuin metsästä puolain. Orpo, orpo.

KALEVA Terve. Kohtalotovereita olemme. Löytölapsi olen minäkin.

KÖPSÄ Hiphei veljeni löytölapsi.

KALEVA Taida olla iloinen mies vaikka olet löytölapsi.

KÖPSÄ Iloinen kuin sammakko. Kurnutan, hypin, loikin.

(hyppii ja kurnuttaa)

Mitä me isällä, vielä vähemmän emolla.

Kun mies on lapsen siittänyt ja vaimo pukannut alapäästään,
heidän tehtävä on täytetty, hiiteen joutavat kävelemään.

Minä olen iloinen kuin hyttynen, lennän ja surisen

(huitoo käsiään kuin siipiä ja pärryttää suutaan).

KALEVA (hiljaa, mietteissään)

Niinpä niin.

KÖPSÄ Oletpas sinä totinen henkilö. Kaikki muut nauravat
minulle tikahtuakseen, mutta sinä olet totinen kuin kivi.

No, tämä poika se muuten nyt lähtee.

KALEVA Voit mennä. Hei kuule, viepäs sille Marjaanalle
minulta terveisiä ja käske tulla käymään täällä minun luona.
Olisi vähän asiata.

KÖPSÄ Paljonko pitää viedä terveisiä?

KALEVA Niin paljon kuin jaksat kantaa. Odotapa vielä hetki.

(Ottaa maasta tuohikäpryn ja kaivertaa siihen puukolla sydämenkuvan ja antaa Köpsälle)

Pistä tämä salaa hänen käteensä.

KÖPSÄ Mitä sinä siihen teit?

KALEVA Enpä sano. Älä siten avaa tätä tuohta ja katso sitä
tai sinun käy kalpaten.

KÖPSÄ Käyköhän. Et sinä pärjää Köpsälle.

KALEVA Voi olla. No menehän nyt.

KÖPSÄ Menen menen. Juoksen kuin villivarsa.
(menee hassunkurisesti hyppien ja koikkelehtien)

KALEVA *(hänen peräänsä)*

Äläkä sitten kello kellekään, että toit tänne
 Marjaanan laittamia eväitä.

KÖPSÄ Vaikenen kuin kala.

(pieni välisoitto jonka aikana Kaleva istuu mietteliäänä)

KALEVA Ei tullut hän, se turhaa oli kaikki.
 Hän tokko sittenkään mua rakastaa.

(painaa surullisena päänsä)

Ei kauneus saavu enää ruman luokse,
 ei piitannut hän minun kutsustani.
 Kuulinko sittenkin ruohon kahahduksen...?

(pyörähtää ympäri, Marjaana on hiljaa hiipinyt Kalevan taakse, Kaleva huomaa M:n)

Siinähan sinä olet, mistä lensit
 niin hiljaa, salaa? Tuskin aavistaa
 korva ehti, kun jo silmä näkee
 sen mitä kauan vartoi.

MARJAANA Perhon siivet lempi antoi, niillä luokses lensin.

KALEVA *(tarttuen Marjaanan käteen)*

Kun perhoon koskee, silloin sulon siltä riistää,
 on kuolo karkeudessa ihmiskäden.
 Jos, Kauneus, väärin teen kun sua kosken,
 sana vain, niin sormen koskematta
 palvoo ihanuuttas halpa orja,

Nyt viimeistään mua, jalo neito.
 sinä kai halveksut, orja olenhan.

MARJAANA Et suinkaan. Sanoista ja katseestasi
kuultaa aateluus. Sydämen valo
jalo peittää kaikki orjanmerkit,
henki sivistynyt kouran känsät..

KALEVA Mutta sittenkin... kun kuuluu sana: orja,
miehen arvo katoaa, jalous silloin karisee.

MARJAANA On olemassa mahti, jonka eessä
sekä kruunut että ikeet orjan,
kullat, ryysyt yltä karisevat.

KALEVA Katseesi sen kertoo,
kieli mistä kaino vaikenee.
Tule, rakas.

MARJAANA Mi ilo ihana
naisen käydä syliin sankarin,
tässä olen, uhrisi, voittajani.

MARJAANA JA KALEVA
Pääni painan ja antaudun,
aseet, jalkais juureen heitän ja antaudun.

(käyvät syleilyyn, katsoo syrjään säikähtäneesti)

MARJAANA Jo hellitä, rakas!

KALEVA Mitä sinä nyt?

MARJAANA Nyt erotkaamme, meitä vakoillaan.
Tuo kallio, sen näetkö,
suojaan sinne juoksi mies.

KALEVA *(ampuu jousella)*

Se osui, kaatui hän, mä haen tänne.

(menee ja palaa hoippuvaa Pirkkaa tukien)

MARJAANA Älä, ystävämme Pirkkahan se siinä..

PIRKKA *(osoittaa M:aa)*

On morsioin tuo.

KALEVA Morsiames hän?

MARJAANA Minä hämmästyn.

Oon kerran vain tavannut tuota miestä,
silloinkin me riitaan erosimme.

En pidä hänestä.

KALEVA *(hiljaa, painaen päänsä)*

No hyvä on.

(Pirkka syöksyy Kalevaa kohti puukko kädessä)

MARJAANA Kaleva, varo, kavalaa tuota miestä!

(Pirkka ja Kaleva taistelevat hurjasti. Pirkka jää alle. Pidellen tämän puukkoa pitelevää kättä Kaleva työntää hänen omaan rintaansa.)

KALEVA Sykkimästä laannu, sydän kurja.

PIRKKA Voitit, halpa orja. (kuolee melkein)

MARJAANA Miks kävi näin, voi mihin jouduttiin
nyt me kurjat?

KALEVA Ei murhateko tää ollut, itseäni puolustin,
hän ensin aseeseen paljasti.
Mut miettinyssä jotain olen tämän tapahtuissa.
Nyt kysyn, rakas sulta, kotihisi vie karja tää,
meidän hyvästit nyt heittää täytyy.

Kuin tähdenlento taivaan kesti onnemme.

MARJAANA Mutta miksi nyt eroisimme, kun juuri paljastui
et toisillemme meidät on luotu?
Ei, ei!

KALEVA Mutta veri vuotanut
ei kylmäks jätä, veri velvoittaa.

MARJAANA Jos lähdet, armain, tuonelassa turva
ja koti mulla.
(painaä päänsä K:n rintaa vasten)

KALEVA Toveriks mulle
siis jäisit vaikka, miehen tapoin?

MARJAANA Ees kysy älä.

KALEVA Ero sinusta
se mullekin ois ero elämästä.
Siis aina toisillemme me kuulumme.

MARJAANA JA KALEVA
Aina ikuisesti toisillemme kuulumme,
todistakoon taivas liiton tään pyhän,
johon paiste illan on
purppurallaan meidät vihkinyt.

Ja jumalat, te kaikkeuden herrat,
lujaksi luokaa lempemme,
yhteen rakkauden sitein lukitkaatte
kuin kultakäädyin nuoret sydämemme.

KALEVA *(itseks.)*
Mutta mitä teemme jos tappo ilmenee,

on siksi eroon pakko käydä tiemme
minusta tulla kurja kiertolainen,
jota sysitään kuin kapista koiraa.

MARJAANA Paetkaamme!

KALEVA Vanhempasi voitko sä hylätä?

MARJAANA Sen pakko sanelee.

KALEVA Jo nytkö?

MARJAANA Ensi yönä.

KALEVA Kotiis vielä sä menetkö?

MARJAANA Viel lähdet sinäkin.
Yön pimeään tullen hiljaa häipykäämme.
On sydän katkera mut lempi
on minussa saavuttanut ylivoiman.

(menevät, Pirkka liikahtaa painaen rintaansa)

PIRKKA He menivät, on minussa henki vielä,
verta vaikka vuodan.
Kartanolle mä yritän vaikk hengen uhallakin.
Vai paetaan sitä... kuulin joka sanan.
Estämään aikeet minun täytyy päästä.

(menee hoippuen ja rintaansa painaen)

TOINEN NÄYTÖS

6. kohta

*Pirtin nurkkaus yöllä. Halpa vuode, jossa Kaleva nukkuu. Ikkunasta siivilöityy himmeä valo.
Ainikki hiipii sisään, katsoo nukkuja kasvoja.*

AINIKKI **Hän nukkuu jo.
Kun nyt tätä poikaa
sillä silmällä tässä tarkastelen,
niin aatos eksyy, muistoon kuva nousee,
sydämessään syntyy aavistus
niin hiljainen kuin ukonjyrinässä
leijailevan lehden leihahdus.
Mut sittenkin, kuin väenväkistenkin
se tunto elää. Kuta kauemmmin
tuota miestä katson, uutta yllykettä
kasvu sen saa —
kell lumivalkoinen ol tukka, kenen otsalla
noin leimahteli ankarana miehuus,
ja äänensä kun kuulee, muistojen
oudosti luulen kielen saanehen,
Ilmarin takaisin tulleen Tuonelasta
ja sanat niin kuin ukkossalamat
iskisi hänen murhaajiaan kohti.**

NAISKUORO (yhtä aikaa edellisen kanssa)

Kell lumivalkoinen ol tukka,
kenen otsalla ankaruus.

(ottaa tikarin)

Ken kaipaisi, jos hänet surmais.
Ois varmuus paras, hänen kerallansa
haudan saisi kaikki epäilykset
ja muistot vanhat hautaan tukehtuiksi.
Vain tuosta painallus ja tarina

halpa päätyis orjan onnettoman
(havahtuu kuuntelemaan sivulle)
 Joku tulee, tällä kertaa vielä luovun
 kaikista aikeista tuon miehen suhteen.
(Menee. Kerttuli tulee toisaalta.)

KERTTULI **Hän siinä nukkuu, vanha sydämeni
 hellien kuin lastaan katselee.
 Tän pojan kerran surman syövereistä
 olen pelastanut, siitähkö mun rintaan
 tää tunne outo: sinua kun yösen
 nään lähestyvän, pelastuksen velkaa
 mä hälle tunnen silloin olevani.**

(hiljaisemmalla äänellä)

Tätä liekö maailmassa ennen nähty,
 vai onko tämä kaikki lopun eellä?
 Kun sisarensa huulet veli armas
 tahrii sulhon lempisuudelmalla.
 Näin joko löytää laulut tietäjän
 kuin sadun linnut laulupuunsa oksan?
 Sen on estettävä, suunnitelmat
 on valmiina päässäin.

(herättää K:n) Herää, ystäväni!

KALEVA. Mitä nyt?

KERTTULI Unen kudelmat
 sysää silmistäs ja ylös nouse,
 käyden vapautehen lailla kotkan
 jyrisevin siivenlyönnein kaartain.

KALEVA En ymmärrä, en ole vapaa!

KERTTULI Kuule, kun selitän: tuolla itäisessä

rannalla Kolmisopen kaukaisen
salomailla asuu serkkuseni.
Käy tykönsä, mä hälle sinusta
oon kertonut, sanoi pirttihinsä
ain miehen sinullaisen mahtuvan.
Siis nyt, kun mannut peittää tumma yö
matkaan käyös, orjan ikehet
karistellen jalkojesi juureen

KALEVA Sua uskoisinko, nainen, mutta miksi
minua autat, kun tuskin toisiamme
nähneet oomme?

KERTTULI Nuori olet miesi,
orjaksi kallis, elämä sulla eessä.
Sydämeni vanha, raihnainen,
orjan sydän mielellään ei nää
kun ihmislasta kaupitaan kuin juhtaa.

KALEVA Siis sinuun luotanko?

KERTTULI Kuin emoon lapsi.

KALEVA Huraa mi riemastus, sinnehän
me käymme sitten.

KERTTULI Miksi sanoit 'me'?

KALEVA Mä neito Marjaanata rakastan,
hän mua, siks oomme sopineet,
tänä yönä että pakenemme.
Nyt on vielä suunta, minne mennä,
ja koti, ruoka, eikä korven piilo
oo suojamme ja turva meidän ainoo.

KERTTULI

(valehtelee ettei Kaleva sekaantuisi siskoonsa)

Mua ihmetyttää, Marjaananko sulho?
 Tyttöhän kuuluu Pirkka-kauppiaalle.
 He äsken, lasiessa auringon
 sylityksin ruskon karkeloita
 ihailivat.

KALEVA Vaimo, valehtelet!

(tarttuu Kerttuliin)

Nyt nainen kerro, muuten ravistan
 ne sanat suustas. Miksi valehtelet?

(päästää Kalevan)

(Kerttuli tarttuu Kalevaa olkapäästä)

KERTTULI Vannotko että itsesi hillitset
 jos kerron sulle syntys salaisuuden?

KALEVA Sen tiedätkö?

KERTTULI Kyllä.

KERTTULI Psst, hiljaa, joku tulee, se on Ainikki.
 On tällä kertaa vielä jätettävä
 sinut poloinen poika kysymysten alle.

(Ainikki tulee)

AINIKKI Ken täällä juttelee, yölläkäänkö
 ei nuku Yrjölässä linnan orjat.

KERTTULI *(mennessään)*

Minä tästä lähdenkin, hyvää yötä.

AINIKKI (*Kalevalle*)

Hän mitä puhui?

KALEVA Horisi joutavia.

(*käy pitkäkseen, Ainikki lähtee*)

KALEVA **Niin omituista, yöhyt hiljainen,
laaksot kattaa kuuhun valo vaisu.
— Ja nainen tuo, kuin tuttu monen vuoden,
vaikka vasta pari päivää nähty.
Mulla mikä lienee, mutta tällä yöllä
nyt tuntuu kuin ois jotain mielessänsä.
Kuin tuolta korven mustan kolosista
tuijottaisit silmät väijyväiset
ja kuuhut kalvas hiljaa odottiasi**

7. kohtaus

Oheisen piirroksen mukaan kaksi huonetta. Pienemmän erottaa suuremmasta esim. ovenkarmit. Pienemmässä huoneessa karu vuode, jossa makaa Kerttuli. Suurempi huone on aluksi tyhjä, lukuunottamatta tarpeellisia esineitä. Edelleen yö. Akku-nasta paistaa kuu kumpaankin huoneeseen.

(*Kerttuli nousee istualleen*)

KERTTULI Sen kuulikohan emäntä Ainikki,
kun juttelin Kalevan kanssa aiemmin?
Mä pahoin pelkään, että ovenraossa
salaa väijyi, viekas pirulainen.
Mut miksei kysynyt hän multa mitään,
vain oudon katseen loi silmihini
Mut jumaliin luottain suljen silmäni
ja kallistun näin unen helmoihin.

(*rupeaa maata. Ainikki tulee, ottaa vaatteistaan veitsen*)

mennen Kerttulia kohti).

AINIKKI Haa siinä olet, orja juonikas.
 On lyönyt tilin hetkes. Tuonelaan
 sun painaa nyt jo kavallustes taakka.
 Oo onnellinen unenmaassa tuonen.
 On helppo käydä, tyyni salapolku
 sinne lieenee vartioima ikikuusten.

(kohottaa veitsen, Kerttuli pyörähtää äkkiä päin, kirkaisee)

KERTTULI Tiehesi, painajainen!
 Mun emäntäni...

(Ainikki iskee veitsen K:n rintaan)

AINIKKI Äl enää ääntäös

(pyyhki verta veitsestä)

 Se syömmeen sattui, kuolon sinetti
 sun huules sulki, syyksi Kalevan
 tään panen. Joku tulee, pakenen.

*(juoksee toiseen huoneeseen,
 Kaleva tulee Marjaanan kanssa.)*

KALEVA Täällä mitä tapahtuu?

MARJAANA Me kuulimme
 kuin kirkaissut ois joku.

(Kaleva näkee Kerttulin)

KALEVA Kuka siinä nukkuu, mutta taivaan jumalat!
 kuin pielukseltaan veri virtailisi.

MARJAANA Voi mitä näenkään.

(kätkee silmänsä)

KALEVA Oi älä armas pelkää.
 Ei vainaa hän, näin liikahtavan äsken.

(kumartuvat kuolevan yli)

MARJAANA Oi rakas mummo, sä vielä elätkö?
 Mä olen Marjaana, ken teki tämän?

KERTTULI *(heikolla äänellä)*

Oh alkää, alkää,
 on jalkani jo Manan kynnyksellä.

KALEVA Ken uskalsi...?

KERTTULI *(koko ajan heikkenevällä äänellä)*

Ei aikaa kertoa.
 On tärkeämpää teille kertomista.
 Te ootte sisarukset, Ainikki
 on äitis, Kaleva, ja isäsi
 on surmannut hän. Koskeen aikoinaan
 se nainen käski sinut hukuttaa.
 Työn mulle antoi, sinut Keimolle
 mä salaa kannoin. Valehtelin hälle.
 Samat kasvopiirteet, sama katse
 sisaruksiksi teidät todistaa.
 Siis olkaa niin kuin sisko ja veli,
 eikä lailla morsion ja sulhon,
 Ma kuolen nyt, jääkääte hyvästi.

MARJAANA *(nousten)*

Hän oudosti puhui.

KALEVA *(nousten)*

Sisko sekä veli...?

(M kaatuu K:n käsivarsille pyörtyneenä)

KALEVA Kirousko nyt jälleen kantamaan nous hedelmää?
 Mun sisareni, omaiseni, sisko...
 ja minä, rakkaimpansa, veli hälle?
 Mitä nyt mä teen?

ILMARIN ÄÄNI

Kosta, poikani.

(Kostottaret tulevat)

KOSTOTTARET

Niin, kosta, kosta. Ääni jonka kuult
 on isäs ääni, kuului Tuonelasta.

KALEVA Keitä te olette, mustat, iljettävät naiset?

KOSTOTTARET

Kostottaria. Lihaksi tullut Viha,
 myrkyistä käärmehistä kokoon pantu.

KALEVA Teitä oonko kutsunut?

KOSTOTTARET

Kutsumatta tulemme sinne, missä verivelka
 maksumiestä vaatii, raivo nousee.
 Vain vihan leimahdus ja me tulemme
 kosta, kuolemaa ja verta janoon.
 Jos olet miesi, nyt otat miekkasi,
 tapat isäsi murhaajan, sen naisen,
 ken vauvana yritti sinut hukuttaa.

ILMARIN ÄÄNI

Kosta, poikani.

KOSTOTTARET

Sä kosta, kosta.

Niin isäsi käskee, vaimo kavala

on isäsi tuhonnut ja sinutkin

sisaresi kanssa, turmaan vienyt.

Jää kosto, kosto jää, kun unet murtuu,

niin sinulle laulamme: kosta, kosta!

(tanssivat pois)

(Marjaana virkoaa)

MARJAANA Hei, missä olen, missä?

KALEVA Tuomitut me kurjat raukat. Missä ompi äiti?

MARJAANA Voi rakas, huulesi vaahtoa
ja tulen lieska katseessasi palaa.

(tarttuu K:n käteen)

Rauhoitu, oothan syömmeltäsi hyvä.

KALEVA Vain yhtä mietin: miss on Ainikki,
synnyttäjäni, julma hirviö?

(Yrjö tulee)

YRJÖ Mi täällä meteli?

MARJAANA Oi isä, isä,
On hulluksi tullut Kaleva, ja tappaa
hän tahtoo äitini, oi tule apuun.

YRJÖ *(käyden Kal. käsiksi)*

Sä orja kirottu.

KALEVA Onko äitini
tuossa huonehessa. Kalahduksen
oli sieltä äsken kuulevinain...?

(syöksyy toiseen huoneeseen raahaten Marjaanaa ja Yrjöä mukanaan.

Ainikki on kuunnellut kauhuissaan ja yrittää paeta ikunasta, mutta luopuu siitä ja kääntyy peloissaan päin Kalevaa ja tästä kiinni piteleviä Yrjöä ja Marjaanaa.)

KALEVA Nainen, peto, on tässä pentusi.

Vapiskoon pelosta sydämesi kurja,

kun lapsi, emon hylky, äidin löytää.

(riuhtaisee itsensä irti Yrjön otteesta ja lyö tämän maahan)

AINIKKI *(langeten polvilleen)*

Armahda, oi poikain, armahda.

KALEVA Armonpyyntös korvihini katoo

kuin eksynehen huuto hongikkohon.

(Alkaa kuristaa Ainikkia.

Veren tahrima Pirkka hoipertelee takaa viimeisillä voimillaan, lyö puukon Kalevan selkää).

PIRKKA Tätä halusin enää, nyt joudan vasta kuolla.

(Kaatuu kuolleena lattialle)

KALEVA Ken mua iski?

MARJAANA Pirkka.

(Kaleva vaipuu maahan vetäen mukanaan Ainikin, joka kierähtää pois henkeään haukkoen)

KALEVA Väsyttää,

Silmissä hämärtää. Miks kävi näin.

YRJÖ *(virkoaa)*

Hoi ylös koko talo, orjat myöskin.

Tänne tulkaa, hoi kaikki herätkää.

(orjia alkaa tulla, Yrjö osoittaa Kalevaa)

Tuo kurja tuosta kahlein kallioon lyökää,

ei suinkaan kuollut ole.

YRJÖ, URMAS, 2. ORJA

Puukkoko pystyisi tuohon villipetoon.

(orjat raahaavat Kalevan pois)

AINIKKI *(nousee pidellen kurkkuaan)*

Mikä hurjimus, jo viime hetkeni
luulin tulleen?

YRJÖ

Unta, painajaista
lie tää kaikki, en saata ymmärtää.
Ken Pirkan tappoi, oivan kauppiaan?

AINIKKI

Se kerro Marjaana, jos suinkin tiedät,
tuo kauppias kumminkin minut pelasti.
Vai etkö pysty, oot kovin kalvakas.
Voi Marja kulta, anna anteeksi.

(Ainikki ja Marjaana syleilevät)

MARJAANA

Tietenkin annan, suonet povellesi
painaa pääni kuuman, onnettoman.

AINIKKI

Voi lapseni, pääsi nosta, ällös itke,
vaan kerro meille.

MARJAANA

Mitä kertoa mun pitää nyt,
yösen synkeimmän
kietoessa maan ja asujaimet
helmahansa tukehduuttavaan.

(Yrjö huomaa kuolleen Kerttulin, juokse tämän luokse toiseen huoneeseen)

YRJÖ

Taivaan vallat, Kerttulikin kuollut.
Ken lie syypää?

AINIKKI

Minä epäilen
Kaleva-orjaa hänen surmaajakseen.

8. kohta

Luolamainen synkkä holvi kalliossa. Perällä aukko, josta tulvii valoa. Orjat hakkaavat Kalevan kahleita kiinni kallioon. Kovaa pauketta ja meteliä. Kaleva on vironnut ja istuu kivipäädellä lähes alastomaksi riisuttuna pitkä valkea tukka pään ympärillä riippuen. Ylävartalo veren tahrima.

KALEVA Oman rakkaan vihdoinkin kun löysin,
hän onkin sisko, ja minut vuoren sisään
kahlein kytketään kuin Prometheus,
Olympon jumalilta joka tulen
maan päälle ihmiskunnan hyväksi ryösti.
Vaan miksi minut vuoreen vangitaan,
olihan rikos ainoa rakkauteni?

(Kuuluu jyrinää. Valottaret ilmestyvät hohtavassa viitassa, jonka liepeitä sinipiiat kannattelevat.)

VALOTTARET Älä poikapolo
solvaa jumalia, sä onneton.

KALEVA Keitä te olette?

VALOTTARET Me olemme Valottaria,
jumalanvalon airuita, lähettäjiä.
Käskystä maan ja taivaan valtiaan
tykösi tulimme yhtä asiaa pyytämään.

KALEVA Kerro pyyntö Jumalan?

VALOTTARET Sä kumarra, polvistu suutelemaan maata allas,
tunnusta herruus maan ja taivaan luoja,
hän sen jälkeen lupaan vasta anteeksannon.
Se käsky on.

KALEVA Sille käskylle on kuurot korvain,
ei eessä jumalankaan nää polvet notkistu.

VALOTTARET Mies, miksi kapinoit ja uhittelet?
Sillä katso, eessä iankaikkisuuden
ja jumalvaltojen oot tomuhiukka,
min tulen häivä hukkaa leikkiessään.

KALEVA **Mut voi jos saisin voimat pohjatuulen,
mi muruiks murskaisin vuorten ikihongat,
ja sitten saisin tuliharjaisen
ma orhin alleni, min sieraimista
leimahtaisi liekit sinertävät,
niin salamasta kärjen miekkaani
mä taittaisin ja lailla myrskypilven
kannustaisin yli taivaankannen
orhini hurjan, ilmain siniholvin
miekkallani resuiksi, riepaleiksi
iskisin kuin halvan juuttikankaan.
Valtaistuimeltaan ylijumalan,
ahneen, kelvottoman köyhän-vieron
mä alas raastaisin ja puhkaisisin
kuin mätisäkin julman sydämensä.**

VALOTTARET Voi sua onnetonta, kuuletko tuota.

(surullista kaunista musiikkia ylhäältä)

Taivaalliset harpunsoittajatkin
ovat valituksiin nousseet, sävelet
niin hiljaiset ja alakuloiset
kuin syksyn haave, itku talvi-illan
murheisna ilmoille nyt heläjää.
Ne sinun tuhoasi, Kaleva,
ennustavat surullisin soinnuin,

kun jumalat on vihanvimmassaan
sinut vaatettaneet kuolinpaitaan.

KALEVA Se yksi lysti.
Minusta tehkööt vaikka käsirasvaa,
noin sano terveiseni jumalille.
Ken maljan juo, pohjaan asti juokoon.

(tempoo kahleita, Valottaret lähtevät)

KALEVA Voi kiron poikaa raudoissa kirotuissa,
nääh eikö murru.

Nyt viime ponnistus, on mulla voimaa,
vai joko todella mun täytyy kuolla...

(karjuu tempoen kahleita)

Kallio hiukan liikahtavan tuntui,
viel vapaa oon ja näytän jumalille,
ken toiseksi jäi. Missä voimas, orja?
Taas jälleen kuin ois liikahtanut paasi!
Mun toivo herää, kohta vapaa lienen...

(Marjaana tulee kantaen eväskoria)

MARJAANA Oi veli armas.

KALEVA Marjaana!

MARJAANA Sun nälkä
ja vilu lienee. Täss ruokaa, vaattehia.
Sä hetki malta, vannonut on Köpsä
sinut tänä yönä vapauttavansa.

KALEVA Tule luoksein, kaunis rakkaimpani,
murheen enkelini,

MARJAANA Ei, mä väsynyt olen, haluton elämään.
 Vain kuolla tahtoisin,
**Kun katsoin äsken tyyntä lammenpintaa,
 näin valkolumpeet, kuulin kuinka harput
 soi alla vedenvirin välkehtivän.
 Ja aattelin: tuoss ois onni maata.
 Veenkalvon alla untuvainen sammal,
 silkkiä peitto lämmin, hopeainen.**

KALEVA Olemme tuhon omat.
 Mut mua kuuntele; kun synnyin, viha äidin
 mulle tuli päiväks, yöksi aurinko.
 Maa jota kuljin, kuumaksi tuli, poltti
 ja taivas, valon lähde tuhoksi koitui.

Vaan sitten rakkain, kun näin ihanuutes,
 taivas aukeni ja jyrinällä
 pilvet synkät päivää pakenivat,
 mi kaikkeuden valtaistuimelta
 nous loimuun valtavaan, ja valon vuohon
 maa pakahtuen peittyi, kivikin

Mutta toivoton lie tilani, siks kuule,
 oot ainoo toivoni, sä kosta, kosta
 minun puolesta ja itsesikin
 ja tähden isämmekin, jota emme
 koskaan nähneet, mutta jonka äiti
 säälimättä syöksi kuolon kuiluun.

Ma kuiskaan, tapa murhanainen,
 äiti joka lastensa onnen surmaa.

MARJAANA Ei, en pysty, hän minua rakastaa.
 Emon rakastavan surmaisinko.

Ei ikimaailmassa.

KALEVA Mitä pelkää,
äidin surmaa vaiko jumalia?
Pois pelko, pois. Joskus sydänyöllä
kun pimeys on syvin, hiljaisuus
ei riku, hiisku, tikari ota, hiivi
luo äidin nukkuvan kuin varas yöllä
ja kahvaa myöten vihan vimmassa
tunge sydämeensä teräs tuima.

MARJAANA Pois puheet synkät pois, en kuulla kestä.
Ei lohduta ne mua, lohdutusta
tuo sanat hellät, ei koskaan vihapuheet.
Oi veli rakas.

KALEVA Loittonee
mun kohdallain jo ranta elämän,
vihreä, purppurahan kietoutunut.
Ja kohti merta outoa ja aavaa
vie mua pursi mustapurjeinen,
pursi Tuonen lautturin. Jää jo, jää,
et tulla mukaan voi, oi erotkaamme.
Sä elon maille, minä Tuonen saareen.

MARJAANA (yhtä aikaa edellisen kanssa)
Ei lohdutusta tuo sanat, oi veli rakas.

(Köpsä ryntää hädissään paaden takaa)

KÖPSÄ Näittekö sen, neiti, tää luola sortuu,
järähti jo äsken kivipaasi
tuon tempoessa jumalten uhmaajan.
Nyt tuli kiire, muuten murskaannumme.

MARJAANA Voi ikijumalat!

(kivenjärkäleitä alkaa tippua alas)

Kun kuolen, sammun, poika kirottu
ja huulet iskee Tuoni ikisalpaan,
niin kauan mua vielä muistanette,
ja vihaatte: se uskalsi, se pilkkas,
ei pelännyt, nauroi vain päin naamaa.

(koko vuori sortuu kiviröykkiöksi haudaten Kn alleen).

On loppu tullut, mutta kaikukoon
tää nauru, nalja yli aikain pauhun.

(Marjaana heittäytyy K:n peittävien lohkareiden päälle)

MARJAANA Minut miksi jätit, rakkain yksin tänne,

Kaipausta

on elämäni vain ja unelmia,
ja hiljaa, unelmana täältä häivyn
kuin kaipausta ja lemmenhaave, hiljaa,
kuin pilven varjot lammen hopeoista
kuin kielon kukinnosta kastehelmi,
suvi-illan pilvystä punapuunto.
Niin oudoks tunnen mieleni, ja syömme
levoton sykkää, kuumeessa lienen.
Aavistus niin outo, kummallinen
kuin tunto kuolevan mi kerran vielä
luo katseen kantavan päin korkeutta
kuin kutsu: miks viivyt, sielu rakkain.
tulisit jo, yhdessä nousisimme
taivaan valoihin täältä kärsimästä.
Tule jo, kaunis henki, on täysi malja
ja kuolema vihkiämme viimeinen.

(Ainikki, Yrjö ja orjat tulevat Köpsän johdattamina)

- AINIKKI Tyttäreni, nouse.
- YRJÖ Ihme, ihme,
kun kalliotkin sortuu miehen päälle.
- AINIKKI Mutta miksi, Marjaana, kuin palttina
niin olet kalvas, katse kuuma, outo.
Oletko sairas?
- MARJAANA *(lähestyen Ainikkia)*
Olen. Kivet nuo,
Kalevan jotka juuri murskasivat,
jotain minustakin iäksi veivät.
- AINIKKI Sä houritko?
- MARJAANA Kai teistä hourinkin.
Mutta viime tähti aamutaivaan valjun
ei kysy, hourinko. Se ymmärtää.
- YRJÖ *(orjille)* Viekää pois. Pankaa vuoteeseen
ja lääkitkää.
- MARJAANA Ei auta mikään lääke
tautiin jossa sydän särjetään.
Nään silmäin eessä kasvot veriset,
ja käsi runneltu se kehottaen
mun kasvojani koskettaa. Oi äiti,
mua voitko lohduttaa, sun sylisi
on sairasvuode, lohdun sanas rohto.
- AINIKKI **Oi lapsi rakas, vuotten menneitten
valoni ainoon olit ja ilon lähde.
Kun valtaa minut katumus ja murhe,**

**mua lohduttaa sun lapsenkatseesi
 niin rakastava, kaunis, luottavainen
 kuin peuranvasan katse emoon joka
 teräsnuolta nuolee kyljessään
 kuolintuskissaan ja viimeisillään.**

(sulkee M:n syliinsä huomaamatta että tämä ottaa salaa tikarin vaatteiden poimuista)

**Oi miksi kyynel vierii poskelleni,
 onko mulla vielä sydän tallella.
 Sä miksi vaikenet ja katseen painat
 noin alas niin kuin jotain hävetellen.
 Ja käsivartesi niin lujin ottein
 minusta pitelee, ees sano jotain!**

MARJAANA On puhe turha lastensa murhaajalle,
 kiel terävämpi tuomion lukekoon.

(painaa tikarin Ainikin rintaan. A. vaipuu lattialle tyrmistynyt ilme kasvoillaan)

AINIKKI Mutta miksi, lapseni, voi miksi, miksi?

MARJAANA Sitä jos et tiedä, vielä paremmin
 ansaitset raudan kylmän sydämeesi.

(Ainikki kuolee)

YRJÖ *(kumartuen A:n puoleen ja ravistelee tätä)*

Ainikki, vaimo rakas, kuuletko.
 Hän vaikenee, kuollut on kuin kivi.
 Sä mitä aiot? Tikari häneltä
 pois riistäkää.

MARJAANA Miksi rakkaus tänne eksynyt on,
 miks kaikki kaunis luotu orjain maille,
 niin karuille ja hedelmättömille,
 kuin kalliolle siemen villiruusun.

YRJÖ (*orjille jotka syöksyvät Marjaanaa kohti*)

Vielä ehditte.

URMAS JA ORJAT

Hän kuolee, kuolee.

MARJAANA (*painaen tikarin sydämeensä*)

Te hyvästi jääkää.

URMAS

Hän kuolee, herpoo.

Mut katsokaa, mikä hymy huulillansa,

kuin päässyt ois Kalevansa luokse,

VALOTTARET maahan rakkauden ja kauneuden...

YRJÖ

Voi lapsiraukkaa, minun tytärtäni!

(*Sämpsä tulee mustissaan*)

SÄMPSI

Nyt katsokaa kaikki, oliko ennustuksein
hourupäisen horinoita.

LOPPU